

Koomilis-lüüriline „Roosikavaler”

SRP 16. 11. 12

Igor Garšnek

Richard Strauss'i ooperi „Roosikavaler” kontsertlavastus: RO Estonia orkester, koor ja poistekoor ning solistid Johanni van Oostrum (sopran), Michaela Selinger (metosopran), Manfred Hemm (bass), Valentina Farcas (sopran), Heli Veskus (sopran), Urmas Pöldma (tenor), Oliver Kuusik (tenor) jpt Vello Pähn dirigeerimisel 7. XI Estonia kontserdisaalis.

Richard Strauss'i (1864–1949) koomilise ooperi „Roosikavaler” ainus lavastus Eestis esietendus Estonias 31. detsembril 1970. Neljas pearollis (marssaliproua, parun Ochs, Octavian ja Sophie) oli meie ooperisolistide toonane paremik: vastavalt Maarja Haamer, Teo Maiste, Urve Tauts ja Anu Kaal, episoodilistes rollides lisaks Hendrik Krumm ja Tiit Tralla.

Eelmisel kolmapäeval, seega üle 40 aasta hiljem, sai meie ooperipublik taas „Roosikavaleri” Estonia jõududega näha-kuulda (dirigendiks uus muusikajuht Vello Pähn), ent seekord kontsertlavastusena Estonia kontserdisaalis. Tegemist oli ühekordse, väga minimalistliku lavastusega, kus misantseenides olid eraldi podiumil vaid väike sohva, paar tooli ja lauake. Ka lauljate kostüümid olid pigem sümbolised. Ooperi neljas põhirollis oli nüüd rahvusvaheline tiim: üks sopran Lõuna-Aafrikast (Johanni van Oostrum), kaks solisti Austriast (metosopran Michaela Selinger ja bass Manfred Hemm) ning üks Rumeeniast (sopran Valentina Farcas), kellest teeme juttu veidi hiljem.

Esmalt heidame põgusa pilgu „Roosikavaleri” ooperirollide eripärale. Kuigi seda lavateost tavatsetakse nimetada koomiliseks ooperiks, väljuvad mitmed Richard Strauss'i libre-

tist Hugo von Hofmannsthal'i tegelased sellest amplituudist päris märgatavalt. Libreto põhiline tegevusliin meenutab tõepoolest veidi itaalia *commedia dell'arte*'t: siin on küpses eas marssaliproua ja tema noor armuke aadlik Octavian, kes armub kaunisse Sophiesse, keda omakorda tahab aga kosida brutaalne ja vana parun Ochs. See muidugi ei õnnestu, sest juhmi vanameest on noortel kerge ninapidi vedada. Kohtame ka *commedia dell'arte* arsenalist tuttavaid tegelaste äravahetamise ja mehest naiseks riietumise tüüpskeeme.

Ent läbinisti koomiline roll on etenduses siiski vaid parun Ochsil, kuna Octaviani tegelaskuju teiseneb koomilisest (marssaliproua armukese ja teenijatüdrukuks rõivastatuna) lõpuks lüüriliseks (Sophie armastajana). Sophie roll on samuti lüüriline ja ka marssaliproua tegelaskuju pole kuigivõrd koomiline – pigem on ta elutark matroon, kes noorte armastusele kaasa elab. Nii et koomilised on põhiliselt olukorrad (situatsioonikoomika), millesse XVIII sajandi Viini kõrgseltskonna tegelased „Roosikavaleris” satuvad.

Kui nüüd panna kokku kontsertlavastuse solistide rollisoorituste „pingerida”, siis nii vokaalselt kui karakteritena jagaksid võrdsest esikohta Johanni van Oostrum võluva marssaliproua Marie Thérèse'na ja Manfred Hemm bravuurse parun Ochšina. Kuna metosopran Michaela Selingeril oli Octavianina ulatuslikum roll kui Valentina Farcasel Sophiana, jaguneksid nende kohad vastavalt II ja III.

Johanni van Oostrumi üks ilusamaid ja vokaalselt kandvamaid aariaid oli I vaatuse lõpus, kus marssaliproua mõtiskleb üksijäänuna nukralt aja möödumise ja nooruse kaduvuse üle. Dramaturgiliselt mõjuv oli ka tema ilmumine III vaatuse keskel, kui tal tuli Sophie ning

parun Ochsi jt tegelaste suhete sasipuntrasse sekkuda. Manfred Hemmi kehastatud maskuliinse vokaaliga parun Ochs (*der Ochse* 'härg' sks k) muutus tegelaskujuna järk-järgult üha koomilisemaks ja burlesksemaks. Ning II vaatuse duellistseenis Octavianiga mõjus Hemmi Ochsi-kuvand juba karikatuurseltki, millele aitas mõistagi kaasa episoodi groteskimaiguline muusika. Olgu märgitud, et nii Hemm kui van Oostrum on neid rolle laulnud varemgi, esimene näiteks Moskva Suures teatris ja Sydney Ooperis ning teine Hollandi Ooperis Sir Simon Rattle'i dirigeerimisel. Michaela Selingeri noor aadlik Octavian mõjus hästi dünaamilise tegelaskujuna ja vokaalselt ka mitmeplaaniiselt, III vaatuse kõrtsistseenis koomiliseltki. Tema hääle kandvus ja nüansirohkus avanen täiel määral alles lebestseenis ooperi lõpus, lüürilises duetis Valentina Farcase kehastatud Sophiega. Selinger oli viimati Viini Riigiooperi solist, Farcas aga oli mõnda aega seotud Berliini Komische Operaga.

Meie solistid esinesid „Roosikavaleris” seekord kõrvaltegelastena, kellest meelde jäävamad olid Oliver Kuusiku (tenor) lühike, ent efektnete etteaste Lauljana ja Heli Veskus (sopran) koloriitse karakterina Sophie kasvataja rollis.

Richard Strauss'i muusika on selles lavateoses mõistagi hästi teatraalne, tegevustikule vastavalt kujundlikult värvikas, stiililises mõttes mitmekihiline ja dramaturgiliselt mitmetähenduslik. Ettekannet kuulates sai aimu, kui suure töö on teinud Vello Pähn dirigendina, et see kõik orkestris ning koos solistide ja kooriansamblitega nii eredalt kõlata panna.

„Roosikavaleri” üheks oluliseks stiilikoodiks on viini valss, mille Richard Strauss laenas oma nimekaimult Johannilt, vaatamata sellele, et

XVIII sajandil (mil toimub ooperi tegevustik) viini valssi veel ei tuntudki. Ent ta kasutab seda seltskonnatantsu kui muusikalist märki enamjaolt veidi deformeeritud kujul, mingite isikupärraste „knihvidega”. Teades, et helilooja ideeks oli pisut naeruvääristada Viini kõrgseltskonna intriige ja sekeldamisi, mõjuvad niisugused teisedused mõistagi värvikalt. Ka Pähn kujundas dirigendina ühes episoodis (Ochsi kirjastseen I vaatuse lõpus) R. Strauss'i viini valsi küllaltki blaseerunuks, pakkudes efektseid liialdusi teatralsete kiirenduste ja/või aeglustuste näol.

Ooperi muusika dramaturgiline mitmetähenduslikkus avaldus esituslikult aga nii lavateose karakterite kui situatsioonide transformatsioonis: näiteks II vaatuse alguse muretule viini valsile järgnenud Sophie-Octaviani hingetatud duett kujunes „Roosikavaleri” ettekande üheks olulisemaks dramaturgiliseks raskuskeskmeks. Muusikalised karakteriteisendused juhatasid veenvalt sisse ka ooperi sisulise kulminatsiooni, milleks oli juba eelmainitud lemeduett.

Rahvusoooperi orkester järgis oma dirigenti kõikides nendes muusikalistes stseenides dünaamikanüansside esiletoomisel väga plastiliselt ja artikulatsiooniliselt täpselt. Siit siis ka ideaalilähedane kõlatasakaal nii orkestris endas kui koostöös solistide ja nende värvikate ansamblitega.

Õeldakse, et suure tulemise saavutamiseks tuleb mõelda suurelt, ent Richard Strauss'i muusika ettekande puhul võib sellestki jääda ehk väheseks – ilmselt tuleb kujutluspilti lisada ka paras annus teatraalsust ja värvikust. „Roosikavaleri” puhul mõistsid nii rahvusoooperi meeskond kui külalissolistid seda suurepäraselt – publikult tänutäheks igatahes *standing ovations!*